

Filozofie, politika, ekonomie **(PPE)**

obsah

4 | Od Smitha a Hayeka ke studiu PPE

ROZHOVOR | TÉMA O přirozených sklonech k drancování, rozmarech ekonomického hlavního proudu, ekonomické analýze politiky a fundamentálních otázkách při studiu společnosti s profesorem Peterem Boettkem, ředitelem programu Philosophy, Politics, Economics (PPE) na George Mason University.

Rozhovor s Peterem Boettkem

10 | Práva dětí jako součást mezinárodní ochrany lidských práv

ANALÝZA | TÉMA Práva dětí zaujímají v rámci systému mezinárodní ochrany lidských práv velmi prominentní místo. Úmluva OSN o právech dítěte, která je hlavním referenčním bodem ochrany dětí, je jednoznačně nejúspěšnější lidskoprávní úmluvou všech dob – alespoň z pohledu statistiky.

Autor Harald Christian Scheu

14 | Definice v právu

RUBRIKA | KOUTEK TVORBY A INTERPRETACE PRÁVA Definice v právu jsou všeobecným zdrojem zábavy zejména ze strany uživatelů práva. Dělat si legraci z vyjadřovací neobratnosti tvůrců právního předpisu, zákonodárců či úředníků, to je již notorií, ale přesto nelze pod tíhou reality odolat.

Autor Miroslav Sylla

CI Time

Odborný analytický měsíčník

Číslo 1

Ročník VI.

Leden 2016

Vydává

CI Consult & Research, s.r.o.,
ve spolupráci s vysokou školou

CEVRO Institut

IČ: 24772461

Jungmannova 29/19,

110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty

Telefon: 224 054 087

www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce

Šéfredaktor

Josef Šíma

Odborní konzultanti redakce

Ivan Langer, Ladislav Mrklas

Tajemnice redakce

Petra Viktorová

Art director

Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Stálí spolupracovníci

Milan Cabrnach, Jiří Frgal,

Jakub Kříž, Aleš Kučera,

Daniel Kunštát, Pavol Minárik,

Jaroslav Salivar, Harald Scheu,

Jiří Šedivý, Petr Valenta,

Alexandr Vondra

Fotografie

1, 10–16 fotolia.com

Jazyková korektura

4JAN Public Relations, s.r.o.

Registrace MK ČR E 19998,

ISSN 1804-8099

Vážení čtenáři,

v prvním čísle roku 2016 Vám přinášíme rozhovor s profesorem George Mason University Peterem Boettkem, který se věnuje důležitosti propojování ekonomie, politiky a filozofie pro správné porozumění otázkám dnešní hospodářské politiky, ale i hledání odpovědi na velké historické otázky týkající se role vlády a svobody jedince. Profesor Boettke také hovoří o výjimečnosti nového mezinárodního magisterského oboru PPE, jenž se otevírá na vysoké škole CEVRO Institut.

V následujícím článku se u příležitosti mezinárodního dne lidských práv zamýšlí vedoucí katedry veřejného práva a veřejné správy doc. Harald Christian Scheu nad tím, jaký je význam mezinárodní ochrany práv dětí v kontextu ochrany lidských práv jako takových.

V koutku tvorby a interpretace práva dokazuje JUDr. Miroslav Sylla, že debaty o definicích v právu mohou být – pro mnohé možná překvapivě – velmi zábavné.

Přejeme příjemné čtení!

Josef Šíma,
*rektor vysoké školy CEVRO Institut
a šéfredaktor*

Ivan Langer,
*zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce*

Ladislav Mrklas,
*zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce*

Od Smitha a Hayeka ke studiu PPE

O přirozených sklonech k drancování, rozmarech ekonomického hlavního proudu, ekonomické analýze politiky a fundamentálních otázkách při studiu společnosti s profesorem Peterem Boettkem, ředitelem programu Philosophy, Politics, Economics (PPE) na George Mason University.

Rozhovor vedl **JOSEF ŠÍMA**

Pane profesore, často při diskusích o vývoji ekonomického myšlení rozlišujete mezi ekonomickým hlavním proudem (mainstream) a ekonomickou hlavní linií (mainline). Proč?

K tomuto rozlišování mne vlastně vedlo několik věcí. Zprv, jako čerstvý doktor ekonomie jsem na začátku své kariéry často slyšel: „Postoj, který zastáváte, ale není ekonomickým hlavním proudem!“ Nějak jsem to nedokázal pochopit, jelikož mezi mými profesory byli nositel Nobelovy ceny (Buchanan), zasloužilý člen Americké ekonomické společnosti (Tulluck), druhý vítěz Medaile Johna Batese Clarka (Boulding). Studoval jsem zkrátka u těch, jimž bychom mohli říkat akademická elita, a mé myšlenky pouze odrážely různé prvky jejich myšlení. A řada akcentů v mém myšlení přicházela od dalšího držitele Nobelovy ceny (Hayeka) a dalšího zasloužilého člena Americké ekonomické společnosti (Mises). Navíc jsem v té době učil na Newyorské univerzitě a byl jsem jmenován National Fellow na Hoover Institution při Standfordské univerzitě se zaměřením na válku, revoluci a mír. Jak jsem mohl být mi-

mo hlavní proud? V jistém smyslu byla ta výhrada ale zjevně oprávněná. Pracoval jsem s myšlenkami, které mnohým byly cizí – metodologicky, analyticky a ideologicky. Kdybychom však mohli cestovat v čase a byli schopní se přenést třeba do roku 1800 nebo 1900 a zeptali se lidí, jaké myšlenky zastávají ekonomové, domnívám se, že bychom v odpovědích slyšeli o myšlenkách, jež jsou bližší tomu, co říkám já, než co si myslí mnozí moderní ekonomové.

Tento myšlenkový experiment jsem měl od 80. let vždy na paměti a jeho význam pouze narůstal, když jsem si uvědomoval podstatu rozkladu keynesiánského konsensu 70. let a rozpadu komunismu na konci 80. let. Neměla by 90. léta být počátkem nové éry přijetí myšlenek Misesa a Hayeka, kteří v polovině 20. století byli nejsilnějšími kritiky varujícími před keynesovskou revolucí a vábením socialismu? Mises a Hayek vytvořili vědecké systémy, které se liší v důležitých aspektech i drobných detailech, ale nabízejí společný základní argument, jenž je základem kritiky socialismu, keynesovství a metodologických a analytických omylů moderního ekonomického

NEOCHOTNÁ MYSL

potřebuje mnohá opakování, aby přijala
myšlenku, jež považuje za cizí.

myšlení, které mnohým znemožňují pochopit fundamentální vady těchto přístupů k ekonomickému plánování a ekonomické správě. Dnes ale vidím, že má očekávání z 90. let byla příliš optimistická, což mne přivedlo k zamyšlení, proč se tak stalo. Domnívám se, že se jedná v konečném důsledku o problém chápání metodologických a analytických otázek a že právě tomu je třeba věnovat pozornost. Přestože jsem tedy prvotně ekonom věnující se aplikované politické ekonomii se specializací na komparaci ekonomických systémů a mezinárodní rozvoj, soustředil jsem velkou část svého výzkumu a výuky na dějiny ekonomického myšlení a metodologii. To se pak odráží v svých publikacích v 90. letech a po přelomu století.

VYVRHELOVÉ EKONOMICKÉ VĚDY

Zadruhé, v první dekádě 21. století jsem opakovaně navštívil Universidad Francisco Marroquin (UFM) v Guatemale. UFM je velmi unikátním místem z mnoha důvodů, ale jeden z nich je v tomto příběhu nejdůležitější. Tato univerzita byla založena a je řízena podnikateli. Podnikatelé – na rozdíl od akademiků – se velmi zaměřují na detaily a univerzitní kampus tomu odpovídá. Kam se podíváte, tam najdete odkaz na vzdělávací misi této univerzity. Když se blížíte ke katedře ekonomie, narazíte na malby všech velkých ekonomů, od klasiků až po moderní autory. Na jedné své návštěvě na UFM jsem se zaměřil na tyto malby. Zkoumal jsem, kdo na nich je, a hlavně kdo na nich není a co asi stálo za rozhodnutím, koho vymalovat, a koho ne. Je tam řada ekonomů, od Adama Smitha po Vernona Smitha, ale není tam Malthus, Marx, Keynes ani Samuelson. Sám Keynes kdysi řekl, že při sepisování své Obecné teorie stavěl na dílech vyvrhelů ekonomické vědy. Co tyto lidi ale spojovalo? Má odpověď je, že jde o způsob, jak chápali a přijímali či odmítali teorém „neviditelné ruky“ při objasňování ekonomických zákonitostí. To je zcela klíčový okamžik.

Ekonomové hlavní ekonomické linie, počínaje Adamem Smithem, představují množinu základních tvrzení ohledně toho, jak ekonomika funguje a jak její fungování studovat. Ekonomie hlavního proudu je naproti tomu prostým sociologickým označením toho, zda jsou či nejsou vaše názory v daném okamžiku vědecky populární. Ona základní tvrzení ekonomů hlavní linie se dle mne soustřeďují na myšlenku, že člověk analyticky odvozuje teorém „neviditelné ruky“ z postulátu „racionální volby“ skrze „institucionální analýzu“. Hlavní linie ekonomického myšlení, od Adama Smitha po Vernona Smitha, věří, že existují „dobré důvody“ pro pravdivost tvrže-

ní o seberegulaci tržní ekonomiky se správným institucionálním rámcem. Ekonomie „hlavního proudu“ občas tato tvrzení přijímá, jindy je odmítá. Proto tvrdím, že když se hlavní proud výrazně vzdálí od hlavní linie, dochází ke vzniku různých ekonomických škol v rámci ekonomie hlavní linie, jež se snaží ekonomický hlavní proud posunout zpět k základním ekonomickým otázkám a jejich vysvětlení, na kterých hlavní linie stojí. Příkladem není jen rakouská ekonomická škola, ale též ekonomie vlastnických práv, ekonomie veřejné volby, právo-a-ekonomie nebo nová institucionální ekonomie. Myšlenky, jež rozvíjejí všechny tyto myšlenkové směry 20. století, lze ve skutečnosti ve značné míře najít v dílech skotských filozofů století osmnáctého, jako byli Hume nebo Smith, ale též u francouzských liberálů 19. století, jakými byli Bastiat a Say.

Je ještě jeden důležitý důvod, proč se domnívám, že toto dělení je extrémně důležité pro mladého ekonoma. Zavržení něčeho názoru z toho důvodu, že nereprezentuje hlavní proud, je způsobem, jak se vyhnout kritickému myšlení. Chci, aby se mladí lidé, kteří se vydají ve stopách Misesa a Hayeka, nikdy necítili v rozpacích kvůli tomu, že intelektuálně tíhnou k těmto myšlenkám. Jsou to právě oni, a nikoli moderní technokraté, kdo staví na odkazu Adama Smitha. Musí dobře znát své intelektuální kořeny – neodmítat kritiku a snažit se z ní poučit – ale mít odvahu pustit se bez obav do debat o ekonomických problémech a podstatě ekonomické vědy. Není to intelektuální hra pro nesmělé; věda bolí, když se mýlíte! Chci, aby obzvláště příští generace rakouských ekonomů nebyla příliš nesmělá při obhajování správnosti svých základních metodologických a analytických pozic, a zároveň nechci, aby nabra-

la podobu arogantního přístupu excentriků, kteří se vyhýbají profesionálnímu kontaktu s ostatními ekonomy. Mluvíme zde o myšlenkách, které jsou příliš důležité na to, aby se z nich stala jen kuriozita na pokraji zájmu ekonomické disciplíny jako takové.

Hlavní ekonomická linie se musí stát hlavním proudem myšlení mezi dnešními ekonomy. A všichni, kteří jsme oddáni základním pravdám, které nás naše disciplína učí od dob Adama Smitha po dnešek, musíme být vědecky odpovědní, musíme efektivně komunikovat naše myšlenky, neustávat ve snaze přesvědčit kolegy z branže a ovlivnit příští generaci ekonomů skrze naši výuku. Těmto otázkám se věnuji ve své knihu *Living Economics*, kterou v roce 2012 vydala UFM spolu s Independent Institute a jež byla přeložena do Španělštiny a Rumunštiny.

SVĚT POLITICKÝCH PRIVILEGIÍ

Zmiňoval jste, že jste studentem Jamese Buchana, který získal Nobelovu cenu za to, že otevřel sféru politiky ekonomickému zkoumání. Jeho zásadní knihy však byly sepsány před více než půlstoletím. Mohou nám argumenty z poloviny 20. století říci něco relevantního o politických procesech dnes, v 21. století?

Zůstaňme u mého rozlišení na ekonomickou hlavní linii a hlavní proud. Co lze považovat za nejlepší satirické dílo kdy sepsané ekonomem? Je to Bastiatova Petice, což uznávají lidé napříč ideologickým spektrem. V tomto textu lobují výrobci svíček vládu, aby jim udělila privilegium, jež by je ochránilo proti neférové konkurenci slunce. Když byl Bastiatův argument znám a oceňován, proč se muselo čekat na druhou polovinu 20. století, aby byla znovuobjevena „teorie dobývání renty“? Důvodem bylo metodologické a analytické nepochopení, které ekonomické vědě bránilo tento poznatek využít. Ekonomický hlavní proud zapomněl, co říká ekonomie hlavní linie.

Pak přišli Buchanan s Gordonem Tullockem a znovuoživil představitel ekonomů. Buchanan nám často při hodinách říkával: „Neochotná mysl potřebuje mnohá opakování, aby přijala myšlenku, jež považuje za cizí.“ Proto se domnívám, že stejně jako pro nás, lidi žijící ve 21. století, nic ze svého poselství neztratila Bastiatova Petice, jež byla sepsána ve století devatenáctém, jsou pro nás neustále naprosto relevantní poznatky teorie veřejné volby, která analyzuje demokratické rozhodování. Buchananova ekonomie je v konečném důsledku jen o směně a institucích, v rámci nichž ke směně dochází.

Máme dva přirozené lidské sklony – Adam Smith poukázal na přirozený lidský sklon obchodovat a směňovat a Thomas Hobbes zase na náš sklon znásilňovat, rabovat a loupit. Která stránka lidské přirozenosti převládá, záleží na pravidlech společenské hry, v rámci nichž se pohybujeme. Důraz na pravidla této hry a strategie, které sledujeme při daných pravidlech, je základem Buchananova metodologického a analytického příspěvku k našemu porozumění politické ekonomii.

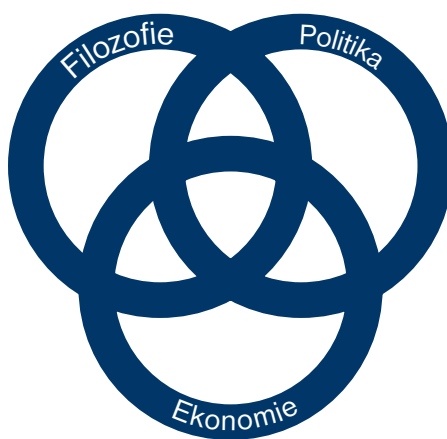
Při své argumentaci hovoříte o ekonomii, politice a politické filozofii. Tyto tři oblasti jsou úzce provázány a často ve světě i v této kombinaci předkládány studentům v rámci vysokoškolských programů. Mnozí upřednostňují takovéto široké vzdělání před úzkou specializací, kterou nabízí většina škol. Vy jste ředitelem programu Filozofie, politika a ekonomie (PPE) na Univerzitě George Masona. V čem spatřujete výhodu studia PPE?

Můj zájem o filozofii, politiku a ekonomii se zrodil během mých vysokoškolských studií, kdy jsem studoval pod rakouským ekonomem Hansem Sennholzem. Sennholz byl výborný přednášející a vždy nás vedle studia pozitivní ekonomické vědy upozorňoval na problémy sociální etiky a morální problémy, jež souvisejí s debatami o veřejných politikách. Vždy jsem tedy chápal, že politický ekonom musí zvládnout techniku ekonomické analýzy, aby správně rozuměl tomu, jak rozdílné institucionální uspořádání ovlivňuje schopnost lidí zapojit se do výroby a mírové spolupráce. To ale není konec. Správný ekonom musí chápat fundamentální morální a etické problémy, jež jsou spojeny s diskusí o roli vlády ve společnosti.

Ekonomie, ve které zůstala jen technická analýza, což se ve 20. století často stávalo, nám pak bohužel mnohdy dávala stále preciznější odpovědi na méně a méně zásadní otázky. V principu se celá disciplína stávala irelevantní při hledání odpovědí na ty nejdůležitější otázky, jež si historicky vždy kladla.

Ekonomie, ve které zůstala jen technická analýza, což se ve 20.

století často stávalo, nám pak bohužel mnohdy dávala stále preciznější odpovědi na méně a méně zásadní otázky. V principu se celá disciplína stávala irelevantní při hledání odpovědí na ty nejdůležitější otázky, jež si historicky vždy kladla.

SMITH 20. STOLETÍ

Váš PPE program na GMU má ve svém názvu jméno F. A. Hayeka. Proč je tam právě toto jméno, a ne jiné?

Za své motto jsme si zvolili Hayekovo tvrzení, že dobrým ekonomem nemůže být nikdo, kdo je pouze ekonomem. Hayek je Adamem Smithem 20. století a jeho dílo se klene přes několik disciplín. Pokrývá technickou ekonomii a veřejnou politiku, ale též teoretickou psychologii i filozofickou antropologii. Při tom všem je však Hayek pevně ukotven v hlavní ekonomické linii, takže jeho dílo vytváří jednotný celek. Přes-

ně o to se také snažíme – o šířku, hloubku a analytickou jednotu.

V minulých letech jste – např. za podpory Fulbrightovy nadace – aktivně pomáhal rozvíjet vzdělávací programy vysoké školy CEVRO Institut. Dnes zaujímáte post ředitele specializace na rakouskou ekonomii v rámci nového mezinárodního magisterského programu PPE, který jako první v ČR škola otevírá. Do Prahy budete každoročně jezdit a vyučovat. Co od tohoto projektu očekáváte?

Zaprvé, miluji Prahu jako krásné město a mám rád její intelektuální kulturu, takže jsem nadšen, že jsem součástí tohoto projektu vysoké školy CEVRO Institut. Na projektu PPE se podílí úžasná skupina lidí z celého světa, kteří mají k myšlence provázání filozofie, politiky a ekonomie blízko. Zadruhé, domnívám se, že tento program není pouze unikátní, co se týče Evropy, ale že bude klíčový při rozvíjení myšlenek ekonomie hlavní linie a politické ekonomie a že přispěje k tomu, že se tyto myšlenky budou dále šířit po světě. CEVRO Institut může i díky novým technologiím oslo-

vovat talentované lidi po celém světě a vybudovat si svou podnikavostí vynikající renomé.

A zatřetí, jsem samozřejmě potěšen, že při budování programu PPE padlo rozhodnutí zaměřit se na učení rakouské školy. Učení rakouské školy, jemuž dali vzniknout lidé jako Menger, Bohm-Bawerk, Mises, Hayek, Rothbard a Kirzner, se dále vyvíjí a v nové generaci pokračovatelů je několik lidí, kteří toto učení významně rozvíjejí. Náš program na CEVRO Institutu

bude zaměřen jak na studium klasiků rakouské školy, tak na její moderní představitele – jako byli Rothbard a Kirzner –, ale též na studium prací, jež vnikly po roce 2000. Vysoké školy často nabízejí zaměření na ekonomii hlavního proudu se všemi technickými nástroji matematického modelování a statistické analýzy. Tento přístup ke studiu ekonomie není nutné zcela odmítat, nicméně náš program na CEVRO Institutu nabídne alternativu,

přístup, který propojuje studium ekonomie se studiem politiky, filozofie a práva. Takový přístup vrací rakouskou ekonomii nejen metodologicky a analyticky k jejím kořenům ekonomie hlavní linie, ale též kulturně do střední Evropy, místa, odkud vzešli Menger, Bohm-Bawerk, Wieser, Schumpeter, Mayer, Mises, Machlup, Haberler, Morgenstern a samozřejmě Hayek.

JSEM NADŠEN,

že jsem součástí tohoto projektu vysoké školy CEVRO Institut. Na projektu PPE se podílí úžasná skupina lidí z celého světa, kteří mají k myšlence provázání filozofie, politiky a ekonomie blízko.

PETER BOETTKE

- BB&T profesor pro studium kapitalismu na George Mason University ve Virginii, USA;
- ředitel specializace Rakouská škola v rámci magisterského programu Philosophy, Politics, Economics (PPE) na vysoké škole CEVRO Institut;
- autor desítek článků a knih – jeho poslední kniha *Living Economics: Yesterday, Today, and Tomorrow* vyšla v roce 2012;
- spoluautor věhlasné učebnice *Ekonomický styl myšlení*;
- editor devíti svazků *Socialism and the Market: The Socialist Calculation Debate Revisited* (2000), dvou svazků *The Legacy of Ludwig von Mises: Theory and History* (2006) a tří svazků *The Legacy of F. A. Hayek: Politics, Philosophy and Economics* (2000);
- od roku 1998 šéfredaktor odborného žurnálu *Review of Austrian Economics*;
- v češtině vyšla jeho kniha *Robustní politická ekonomie pro 21. století*, CEVRO Institut Academic Press.

Práva dětí

jako součást mezinárodní ochrany lidských práv

Práva dětí zaujímají v rámci systému mezinárodní ochrany lidských práv velmi prominentní místo. Úmluva OSN o právech dítěte, která je hlavním referenčním bodem ochrany dětí, je jednoznačně nejúspěšnější lidskoprávní úmluvou všech dob – alespoň z pohledu statistiky.

HARALD

CHRISTIAN SCHEU | Autor
je vedoucím katedry veřejného
práva a veřejné správy vysoké
školy CEVRO Institut

Nikdy předtím či potom nevstoupila úmluva o lidských právech v platnost tak rychle a k žádné jiné úmluvě nepřistoupil tak velký počet smluvních stran. Poté, co v roce 2015 přistoupily k Úmluvě o právech dítěte Somálsko a Jižní Súdán, chybí už jen ratifikace ze strany USA.

Když jde o statistiku úspěšnosti, je samozřejmě na místě určitá skepse. Statistický úspěch by mohl být výsledkem vágnosti principů a práv, které byly v Úmluvě zakotveny. Určitou roli by mohl hrát také poměrně slabý kontrolní mechanismus. Zde ovšem není místo, abychom podrobněji rozebírali všechny možné důvody pro velký počet smluvních států.

Jedna věc je ovšem jasná. Přijetím Úmluvy o právech dítěte daly všechny státy najevo, že děti jsou zvlášť zranitelné lidské bytosti, kterým je třeba zajistit speciální ochranu a speciální práva. Tato myšlenka byla vyjádřena v řadě dokumentů, jež Úmluvě předcházely. Lze uvést např. Ženevskou deklaraci práv dítěte z roku 1924, která vycházela z nutnosti zabezpečit dítěti zvláštní péči. Také podle čl. 25 Všeobecné deklarace

lidských práv z roku 1948 má dětství nárok na zvláštní péči a pomoc.

Z pohledu současné ochrany lidských práv proto není sporné, že děti tvoří skupinu, již přísluší zvláštní ochrana, i když lze samozřejmě připustit, že se ne všechny děti všech věkových kategorií, ze všech sociálních skupin a ze všech zemí a světadílů nacházejí ve stejně zranitelném postavení. Z koncepčního hlediska však nejsou tyto případné rozdíly rozhodující.

PRÁVA DĚTÍ A OBRAZ ČLOVĚKA

Pokud chceme lépe uchopit základy koncepce práv dětí, je užitečné se zaměřit na obraz člověka, na kterém se zakládá filozofie obecných lidských práv. Jaký je tedy obraz člověka a jaký je obraz dítěte?

V odborné literatuře je široce uznáváno, že základem ochrany lidských práv je obraz člověka vycházející z období osvícenství a racionalismu. Tuto skutečnost připomíná i Všeobecná deklarace lidských práv, která ve své preambuli hovoří o přirozené důstojnosti člověka. Článek 1 VDLP vyzdvihuje jako základní charakteristiku všech lidí jejich rozum a svědomí. Rozum a svědomí tvoří základ svobody a autonomie lidské bytosti.

Oproti tomu připomíná Úmluva o právech dítěte důležitou věc, a to, že lidská práva přísluší také bytostem, které svým rozumem a svědomím ještě nemohou náležitým způsobem disponovat. Na tělesnou a duševní nezralost dítěte upozornila již Deklarace práv dítěte z roku 1959. Preambule této deklarace vrcholila v krásné větě, že lidstvo je povinno dát dětem to nejlepší, co jim dát může. Subjektem a nositelem dětských práv proto není osvícenský ideál svobodné a ro-

zumné lidské bytosti, ale zranitelný tvor s omezenou svobodou a schopností používat rozum.

Stejná myšlenka se ostatně promítá také do ustanovení čl. 24 Mezinárodního

paktu o občanských a politických právech z roku 1966, podle něhož má každé dítě právo na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce, přičemž tuto ochranu

mají poskytovat rodina, společnost a stát. Formulace čl. 24 MPOPP je v každém případě pozoruhodná, protože preambule Paktu odkazuje v návaznosti na Všeobecnou deklaraci lidských práv na „ideál svobodné lidské bytosti těšící se občanské a politické svobodě a svobodě od strachu a nedostatku“. Zatímco u naprosté většiny občanských a politických práv předpokládáme, že svobodná lidská bytost sama uplatňuje svá práva v rámci konkrétní procedury, je procesní postavení dětí oslabené, a je na jiných subjektech, aby rozhodly o vhodné míře ochrany. Podle Úmluvy o právech dítěte je třeba právo na vhodnou ochranu precizovat např. ve světle principu nejlepšího zájmu dítěte (čl. 3) a práva dítěte být slyšeno (čl. 12).

PRÁVA DĚTÍ A PATERNALISMUS

V návaznosti na obraz člověka a obraz dítěte by bylo tedy vhodnější místo výrazu „práva dětí“ použít formulaci „právo dětí na ochranu“. To není jen pouhá hra se slovy. Jde o klíčový znak samotného pojetí práv dětí. Ochrana práv dětí je založena na paternalistickém přístupu, protože účinná ochrana záleží na odpovědnosti a obětavosti jiných subjektů.

Tato skutečnost představuje na první pohled paradox. Na jedné straně usiluje mezinárodní ochrana lidských práv

NIKDY PŘEDTÍM

či potom nevstoupila úmluva o lidských právech v platnost tak rychle a k žádné jiné úmluvě nepřistoupil tak velký počet smluvních stran.

o překonání všech zbytků paternalismu a osvobození člověka od ochranářství a manipulace. Na druhé straně koncepcí práv dětí ukazuje, že se ochrana lidských práv bez paternalismu neobejde. Ani z lidskoprávní perspektivy proto není třeba určitou míru paternalismu vnímat jako zlo.

Přítomnost paternalistického prvku v systému lidských práv je paradoxní nejen z pohledu svobody a rozumu lidské bytosti. Idea paternalismu, která je iminentní ochraně dětí, se dostává automaticky do konfliktu také s principem individualismu, jenž tvoří další základ západní koncepce lidských práv. Ochrana dětí totiž není postavena na izolovaném jednotlivci a jeho autonomii, ale na zapojení dětí do rodiny.

Preambule Úmluvy o právech dítěte praví naprosto jednoznačně, že rodina je základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů, zejména dětí. V zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti mají děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Je třeba položit si otázku, zda čistě individualistická koncepce může takové prostředí generovat.

Rakouský fyzik a filozof Herbert Pietschmann, který opakovaně působil v Japonsku a Číně, před řadou let referoval v malém kruhu posluchačů o hlavních rozdílech mezi evropským a dálněvýchodním vnímáním člověka. Podle Pietschmanna považovali jeho dálnovýchodní kolegové učení Reného Descarta za základ moderní vědy. Descartův racionalismus, jeho analytický přístup ke světu a metodickou skepsi uznali jako intelektuálně atraktivní a přínosné.

Pietschmann však upozornil na to, jak těžce se japonští a čínští přírodovědci smířili s individualistickým pojetím člo-

věka. Descartovo pojetí vychází z představy, že samotný rozum a rozumné uvažování člověka představují jediné centrum jeho existenční jistoty. Tato koncepce krystalizuje v jednom z nejslavnějších výroků evropské filozofie „Cogito, ergo sum“ (Myslím, tedy jsem).

Podle Pietschmanna se jevila tato údajná jistota Japoncům a Číňanům jako absurdní. Pro ně není samostatné myšlení a uvažování rozumné bytosti základem jistoty, ale stojí na konci komplexního procesu. Člověk se totiž může stát rozumnou bytostí pouze v případě, že ho někdo vychoval, že ho někdo v prvních letech života živil a předával mu lásku a životní jistotu.

Ne náhodou se tato paternalistická myšlenka shoduje s koncepcí ochrany dětí výrazně více než západní individu-

alismus. Je to možná i jeden z důvodů, proč se stala Úmluva o právech dítěte tak populární v mimoevropském kontextu. Mohli bychom doplnit kacířskou otázku, zda někte-

ré mimoevropské kultury neposkytují pro fungování rodin s dětmi lepší podmínky než kultura Západu.

VÝZVA PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

Vytvoření vhodného rodinného prostředí, tedy slovy Úmluvy o právech dítěte „atmosféry štěstí, lásky a porozumění“, představuje nejdůležitější výzvu při zajišťování ochrany práv dětí. Současná západní lidskoprávní kultura není sama o sobě schopna takové prostředí generovat. Vhodné rodinné prostředí předpokládá značnou míru odpovědnosti na straně rodičů. Nejde přitom o věcnou správnost každého jednotlivého rozhodnutí, které rodiče činí, ale spíše o celkové fungování rodiny.

Na straně druhé je nezbytné stanovit paternalistickému přístupu určitě li-

mity. V této souvislosti lze připomenout, že jednotlivá práva vymezená v Úmluvě o právech dítěte musí být interpretována v nejlepší zájmu dítěte. Podle čl. 3 odst. 2 Úmluvy mají státy dítěti zajistit takovou ochranu, která je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů. Jak ukazuje politická debata o otázkách ochrany dětí a fungování ochrany dětí v praxi, je vymezení nejlepšího zájmu dítěte často předmětem boje mezi rodiči a státními orgány. V praxi rozhodně není jednoduché určit, co je nezbytné pro blaho dítěte a co je vhodné rodinné prostředí.

Na správnou výchovu dětí a na ochranu dětí před nebezpečím se zaměřují pedagogové, lékaři, psychologové, psychiatři, sociální pracovníci, kriminalisté, lidskoprávní aktivisté, odborníci na genderismus apod. Stručně řečeno, pohledy mohou být velmi různé. Role soudních orgánů je tradičně velmi nevděčná, když rozhodují např. o případech omezení rodičovské odpovědnosti, náhradní rodinné péče, adopce, tzv. únosů dítěte, práva na vzdělání, ochrany osobních údajů dítěte nebo soudnictví ve věcech li-

KONCEPCE PRÁV DĚTÍ

ukazuje, že se ochrana lidských práv bez paternalismu neobejde. Ani z lidskoprávní perspektivy proto není třeba určitou míru paternalismu vnímat jako zlo.

mládeže. Zatímco soudní orgány aplikují principy ochrany a nejlepšího zájmu dítěte na konkrétní případy, mediální veřejnost zkoumá hlavně to, nakolik určité rozhodnutí zapadá či nezapadá do abstraktního politického nebo ideologického rámce. Ideologický pohled funguje bez ohledu na obsah konkrétního soudního spisu.

Dodržování Úmluvy o právech dítěte monitoruje Výbor pro práva dítěte, který je v současné době složen z 18 nezávislých odborníků. V roce 2013 předložil Výbor podrobný komentář k otázce, jak správně identifikovat nejlepší zájem dítěte, a specifikoval seznam sedmi kritérií, která mají státy při zkoumání nejlepšího zájmu dítěte brát v potaz:

1. právo dítěte být slyšeno (s přihlédnutím k jeho věku a zralosti),
2. identita dítěte (jak je určena např. pohlavím, etnickým původem, náboženskou a kulturní tradicí),
3. zachování rodinného prostředí (příčemž odloučení dítěte od rodiny přichází v úvahu pouze jako krajní opatření pro výjimečné případy),

4. bezpečnost dítěte (tzn. ochrana dítěte proti násilí),
5. zranitelnost dítěte (např. v situacích, kde jsou děti bez doprovodu v azylovém řízení, děti, které se staly oběmi trestného činu, a děti ve složitém sociálním prostředí),
6. právo dítěte na zdraví (např. v souvislosti s informovaností dětí o škodlivosti tabáku a alkoholu, ale i v kontextu sexuální výchovy),
7. právo dítěte na vzdělání (zejména s ohledem na kvalitu a bezplatnost vzdělání).

V podstatě lze souhlasit, že každé uvedené kritérium je samo o sobě rozumné i důležité, ale problémem zůstává v praxi nejen vybalancování jednotlivých sedmi priorit, ale také jejich výklad. Jaké dítě má být slyšeno v soudním řízení, tzn. od jakého věku a za jakých okolností? Do jaké míry může náboženská identita dítěte ospravedlnit určitá omezení jeho práv (např. v souvislosti s obřízkou u muslimských a židovských chlapců)? Jaké situace lze považovat za natolik výjimečné, aby dítě bylo rodičům dočasně nebo trvale odebráno?

Od jakého věku je sexuální výchova užitečná, do kdy naopak škodlivá? Má stát o takových otázkách rozhodnout plošně ve vztahu ke všem dětem, nebo ponechat velkou část odpovědnosti na rodičích?

Seznam sedmi poměrně nejasných kritérií doplnil Výbor pro práva dítěte o seznam osmi procedurálních záruk, které mají být pro určení nejlepšího zájmu dítěte klíčové. Výbor zmiňuje např. různé způsoby, jakými mohou děti vyjadřovat své názory. Dále požaduje, aby fakta konkrétního případu byla zjištěna dobře trénovanými profesionály. Jako relevantní obory zmiňuje Výbor např. právo, sociologii, pedagogiku, sociální práci, psychologii a medicínu. Výbor také připomíná, že čas hraje v případech týkajících se ochrany dětí důležitou roli, a to nejen ve vztahu k době trvání řízení, ale také s ohledem na pravidelný přezkum přijatého opatření ve světle dalšího vývoje dítěte. Výbor také žádá, aby rozhodující orgány vždy odůvodnily, jak přihlížely k nejlepšímu zájmu dítěte a co v konkrétním případě za nejlepší zájem považovaly.

ZÁVĚR

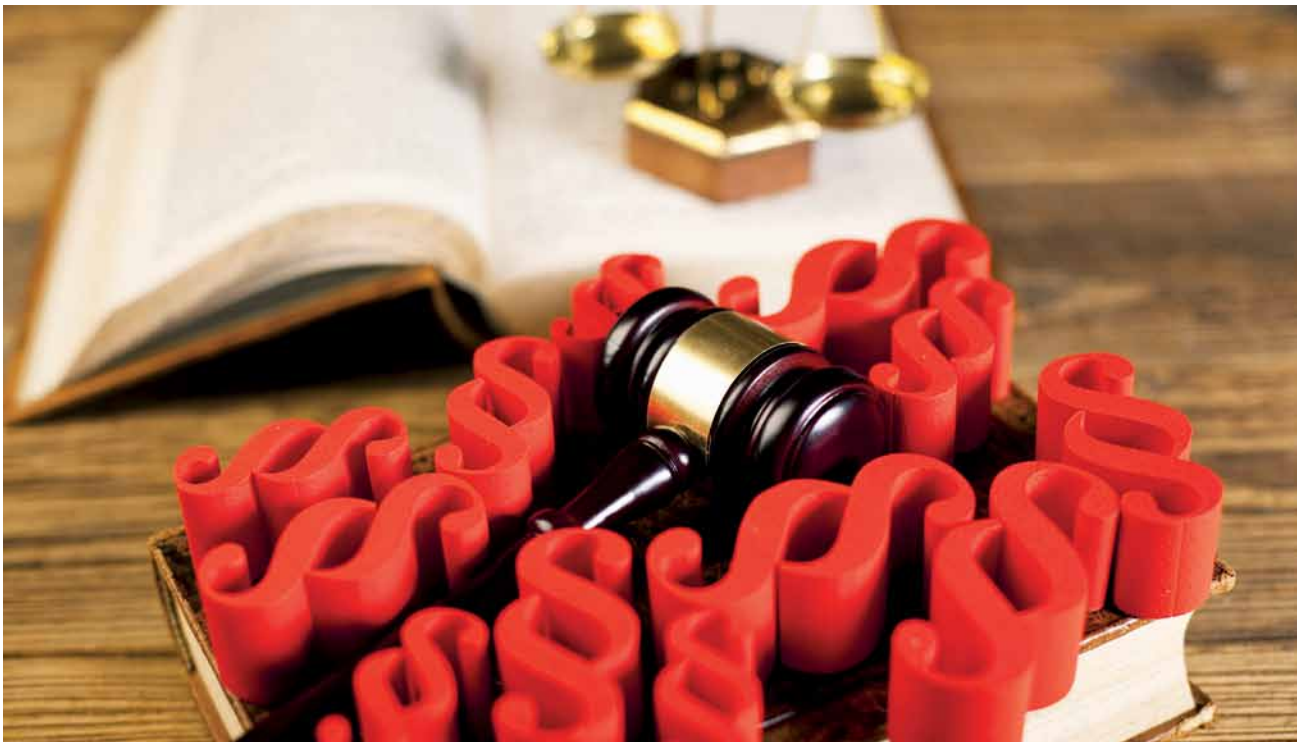
Je naprosto zřejmé, že kombinace sedmi poměrně nejasných principů a osmi procedurálních záruk nečiní definici nejlepšího zájmu dítěte snadným úkolem. Domnívám se, že efektivita ochrany dětí nezáleží na správné mechanické aplikaci kritérií a procedur, ale na dvou mimo-právních faktorech, které ochrana lidských práv sama o sobě nemůže zajistit. První, klíčový faktor je existence funkčního rodinného prostředí, v němž děti vyrůstají. V případech, ve kterých chybí takové prostředí, přijde na řadu druhý faktor, a to je moudrost a integrita těch osob, které o osudu dětí rozhodují, ať už z pozice učitele, sociálního pracovníka, soudního znalce nebo v neposlední řadě z pozice samotného soudce.

Nelze než vyjádřit naději, že parlament této země vytvoří pro oba faktory vhodný legislativní rámec.

Definice v právu

Definice v právu jsou všeobecným zdrojem zábavy zejména ze strany uživatelů práva. Dělat si legraci z vyjadřovací neobratnosti tvůrců právního předpisu, zákonodárců či úředníků, to je již notoriitou, ale přesto nelze pod tíhou reality odolat.

MIROSLAV SYLLA | Autor je členem katedry veřejného práva a veřejné správy vysoké školy CEVRO Institut

Zaujatost tvůrců práva definicemi totiž není jevem vznikajícím náhodně. Úzce souvisí s rozsahem právní úpravy, tedy s rozsahem regulace. Čím více se snaží právo regulovat, tím více definic potřebuje. Nad jednotlivým právním předpisem pak jen stěží vyvrátíte jeho tvůrce, že ten či onen pojem spjatý s rozsahem regulace není potřeba definovat. A už vůbec se vám nepodaří vysvětlit, že primárně je nesmyslná samotná navrhovaná regulace a teprve sekundárně jde o problém definovat ten či onen předmět či jev.

Například protialkoholní normotvůrce chce nařídit, aby obchodníci museli mít jeden nápoj levnější než pivo. Tento příkaz tedy adresuje hospodským. Bez definice hospody se přitom neobejde. Hospodu označí za „*provazovnu stravovacích služeb potravinářského podniku*“, a co je to potravinářský podnik, v tom mu pomůže odkaz na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002. Takže za pomoci přímo použitelného předpisu EU hned víme, co je hospoda. Pak že nám ta EU není k ničemu.

Problém ale je s prodejem ve stánkách. Co kdyby u poutových stánků neměli jednu limonádu levnější než pivo, a vyhnuli by se tak regulací? A tak vzniká definice, co se rozumí stánkem: „*Prostor ohraničený pevnou nebo přenosnou konstrukcí, pult nebo stolek, kde je prodáváno zboží nebo jsou poskytovány služby*.“ A pak už klidně následuje onen cenový příkaz pro hospodské i stánkaře.¹

Legislativní pravidla vlády (přijata usnesením vlády ze dne 19. března 1998 č. 188, ve znění pozdějších usnesení vlády) obsahují vcelku jasné ustanovení Čl. 40 o terminologii v právních předpisech. Ustanovení nabádá k jistě střídmosti,

když připomíná, že při tvorbě právního předpisu je nutno respektovat všeobecně uznávaný význam slov.

Zajímavý a restriktivní přístup k definicím v právních předpisech pak předkládá Metodická pomůcka pro přípravu návrhů právních předpisů.² Autoři pomůcky vymezili a podrobně okomentovali devět zásad týkajících se definic pojmů v právních předpisech.

Každý, kdo se ocitne v pozici normotvůrce, by měl dbát především zásady, že se definuje jen to, co je nezbytně nutné, a definujeme jen tam, kde se nemůžeme opřít o obecný význam přisuzovaného pojmu.

Snad nejlapidárnějším sdělením pro legislativu z citované Metodické pomůcky je zásada:

„Pojem je nutné vymezit srozumitelně a jednoznačně a vyhnout se současně definici nevhodné až směšné.“

O tom, že se autoři při zpracování této metodické pomůcky i dobře bavili, svědčí jimi uváděné příklady nesprávného postupu. Citovaná Metodická pomůcka je k dispozici na stránkách Úřadu vlády.³

Pro názornost a s trochou zjednodušení nahlédneme na několik hezkých případů v právu ČR.

Pravděpodobně rekordmanem v počtu definic je zákon č. 361/2000 Sb., o silničním provozu. Vymezuje v § 2 „pro účely tohoto zákona“ celkem 39 základních pojmů. Abeceda na tento výčet nestačila, a tak zákonodárce po vyčerpání intervalu a) až z) použil zdvojení písmen a skončil u „mm“.³ Zato víme že:

- „*vozka je řidič, který řídí potahové vozidlo*“ (písm. e),
- „*kolonou vozidel se rozumí souvislý proud více vozidel*“ (písm. mm),
- „*chodec je i osoba, která tlačí nebo táhne sáňky*“ (písm. j).

Zvláštní obveselení občas způsobí normotvůrce, který se snaží definovat určité párové kategorie.

Tak podle § 2 písm. a) již zrušené vyhlášky č. 40/1970 Sb. (upravovala podrobnosti o ochraně zvířat) se *včelami rozuměli i čmeláci*, alespoň tedy ti medonosní.

Zrušením této vyhlášky nám ovšem zákonodárce vzal vítr z plachet. Podobně nám zákonodárce zkalil radost, když zrušil zákon o rybařství – podle jeho § 15 se *rybami rozuměli i raci*.

Zato již dlouhodobě můžeme vychutnávat definici bot a podešví. Podle § 2 odst. 1 písm. l) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, se totiž: „*obuví rozumí výrobek určený k ochraně nebo pokrytí nohou, který má připevňenou podešev, včetně hlavních částí takové obuvi, i když jsou prodávány samostatně*“.

Podešev je pak, jak zákon dále stanoví, právě hlavní součástí obuvi. Kruh se tak uzavírá logickým závěrem, že *botou se rozumí i podešev*.

Docela práci muselo dát normotvůrce konstruování některých pojmů ve vyhlášce č. 272/2011 Sb., která upravuje ochranu před hlukem.

Tak „*sousedským hlukem*“ se rozumí *hluk působený hlasovými projevy lidí a zvířat a činnostmi spojenými s běžným užíváním bytu, bytového domu, rodinného domu, stavby pro rodinnou rekreaci a pozemků k nim náležících*.

A dále se rozumí *hlukem s výrazně informačním charakterem řeč*.

Stále platným příkladem, demonstrováním i ve výuce na CEVRO Institutu, je vyhláška č. 326/2001 Sb. (provádí zákon o potravinách). Podle jejího § 1 se mimo jiné rozumí:

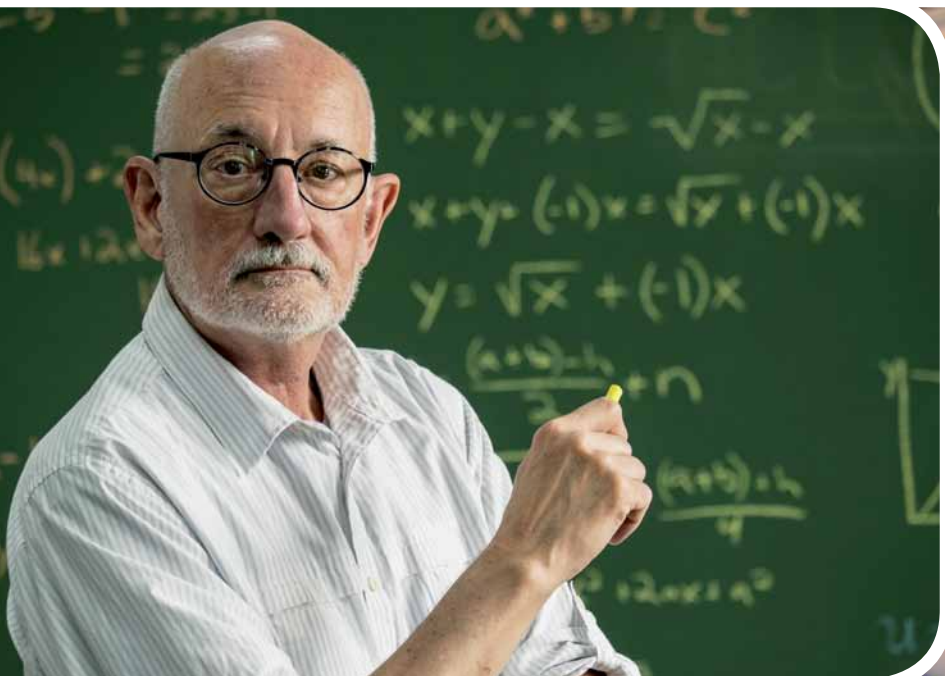
- *vepřovým masem – maso prasat,*
- *skopovým masem – maso ovčí,*
- *kozím masem – maso koz,*
- *koňským masem – maso koní.*

1 Vládní návrh zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek; Sněmovní tisk 508/0, 7. volební období.

2 Metodická pomůcka pro přípravu návrhů právních předpisů, autorský kolektiv pod vedením JUDr. Josefa Vedrala Ph.D.

3 http://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Methodicka_pomucka.pdf

Vidíme svět takový, **jaký je.**

Platy učitelů: Nízké a příliš rovnostářské. Zářijová studie autorů z CERGE-EI poukazuje na setrvale nízké platy učitelů základních škol.

Studie vychází především ze srovnání učitelských platů s platy v jiných profesích vyžadujících vysokoškolské vzdělání. Studie přichází k málo překvapivému zjištění: učitelské platy jsou málo atraktivní.

Důsledkem je pak klesající kvalita uchazečů o toto povolání, což může mít dlouhodobě negativní dopady na českou ekonomiku. Spíše okrajově studie zmiňuje jiný problém, a to přílišné rovnostářství v odměňování učitelů.

Průměrný plat učitele v regionálním školství nedosahuje ani 60% průměrného platu vysokoškoláka. Česká republika je v tomto ohledu výrazně pod průměrem

zemí OECD a horší poměr najdeme pouze v Maďarsku a na Slovensku. Samozřejmě lze diskutovat o jiných parametrech učitelského povolání, a to jak v mezinárodním, tak i v domácím srovnání. Z hlediska velikosti tříd nebo počtu odučených hodin za rok se však Česko od průměru OECD výrazně neodchyluje. Ve srovnání s domácími vysokoškoláky lze jistě poukázat na nadstandardní rozsah dovolené (rozšíření dovolené z 5 na 8 týdnů představuje cca 6,6% pracovního času, tj. zvýšení platu na odpracovaný den přes 7%) nebo relativní stabilitu zaměstnání ve veřejném sektoru ve srovnání se soukromými společnostmi.

Zvyk je železná košile

Zajímavé jsou však jiné parametry učitelských platů. Zmíněná studie ukazuje na velmi pozvolný růst platů v průběhu kariéry, výrazně pomalejší než v jiných profesích platové (veřejné) i mzdové (soukromé) sféry. Zkušenosti či jiné kvality zvyšující se v čase tedy nejsou v peněžním ohodnocení učitelů reflektovány. Dalším specifikem je nízký podíl odměn v poměru k platům, opět nejen s ohledem na jiné profese mzdové, ale i platové sféry. Lze se jen dohadovat, zda je příčinou nemožnost měření učitelských kvalit, neschopnost vedoucích pracovníků tyto kvality měřit nebo jen neochota prolomit zavedené rovnostářské zvyklosti.